

3. Єдині стандарти кібербезпеки: Міноборони зміцнює захист інформаційних систем у відповідності до стандартів НАТО. *Міністерство оборони України*. 2024. URL: <https://www.mil.gov.ua/news/2024/04/22/i-minoboroni-uhvalilo-nakaz/> (дата звернення: 11.05.2026).
4. Сопілко І. М. Інформаційна безпека і кібербезпека: порівняльно-правовий аспект. *Юридичний вісник*. 2021. № 2(59). С. 110–115.
5. Про Стратегію інформаційної безпеки: Указ Президента України від 28.12.2021 № 685/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/685/2021> (дата звернення: 11.05.2026).
6. Свиридюк Ю. В Україні зафіксували майже 4000 кібератак з боку РФ. *Суспільне Новини*. 2023. URL: <https://suspihne.media/619941-v-ukraini-zafiksuvali-majze-4-000-kiberatak-z-boku-rf/> (дата звернення: 11.05.2026).

ШЕВЧУК Аріна,

здобувачка вищої освіти Вінницького державного педагогічного
університету імені М. Коцюбинського

ПРАВО НА СВОБОДУ СЛОВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Воєнний стан впроваджує деякі обмеження, які зазвичай не допускаються в мирний час. У звичайних умовах право на свободу думки і слова, як визначено в міжнародних документах, включає в себе право вільно висловлювати свої думки, переконання та ідеї будь-якими засобами комунікації без обмежень, крім тих, що передбачені законом і необхідні в демократичному суспільстві для збереження громадської безпеки, порядку, моралі або для захисту прав і репутації інших осіб. У контексті воєнних конфліктів тема свободи слова є надзвичайно актуальною. В умовах час воєнного стану свобода думки і слова дозволяє громадянам висловлювати свої думки, аналізувати ситуацію, критикувати владу і висвітлювати можливі порушення прав людини та

міжнародного гуманітарного права. Важливою стає роль незалежних ЗМІ та журналістів у розкритті правди про конфлікт і його наслідки. Таким чином, у воєнний час захист свободи думки і слова виявляється ключовим завданням для забезпечення принципів правової держави, захисту прав людини і гарантування прозорості та відповідальності. Без цього можливе виникнення диктатурних режимів та систематичне порушення прав людини, що загострює конфлікт всередині держави і перешкоджає його мирному врегулюванню.

Свобода слова має велике значення для життя як окремої людини, так і суспільства в цілому, тому держава зобов'язана захищати це право шляхом встановлення різного роду гарантій. Гарантії свободи слова слід визначити як систему взаємопов'язаних форм і засобів, що забезпечують належне визнання, захист і реалізацію свободи слова. Такі гарантії можна поділити на: 1) нормативно-правові - гарантії закріплені на національному (Конституція України, закони України) та на міжнародному (конвенції, пакти та інші міжнародні договори) рівнях; 2) організаційно-правові (функціонування органів спеціальної компетенції, діяльність яких спрямована на забезпечення свободи слова; в Україні таким органом є Комітет Верховної Ради України з питань свободи слова та інформації) [3].

Гарантування права на свободу слова в Україні починається з Конституції України, яка в Преамбулі проголошує, що Основний Закон України був прийнятий для забезпечення прав і свобод людини. Принцип ідеологічного плюралізму (багатоманітності), закріплений статтею 15 Основного Закону України полягає у вільному вираженні, пропагуванні, привселюдному захисті своїх поглядів, шкіл, ідей в суспільстві в усній, письмовій формах, а також через засоби масової інформації. У свою чергу, свобода думки і слова, свобода інформації гарантує створення в суспільстві клімату ідеологічного плюралізму й конкуренції інформаційних джерел [1]. Вагому роль відіграє ч. 3 цієї статті, яка на конституційному рівні забороняє цензуру. Ця заборона означає

відсутність, здійснюваних з боку держави або органів державної влади чи їх посадових осіб, заходів, спрямованих на запобігання розповсюдженню небажаних поглядів, ідей або інформації; заборона будь-яких вимог, спрямованих, зокрема, до журналіста, засобу масової інформації, його засновника (співзасновника), видавця, керівника, розповсюджувача, узгоджувати інформацію до її поширення або накладення заборони чи перешкоджання в будь-якій іншій формі тиражуванню або поширенню інформації, крім випадків, коли попереднє узгодження інформації здійснюється на підставі закону, а також у разі накладення судом заборони на поширення інформації (ч.1 ст. 24 Закону України «Про інформацію» від 02 жовтня 1992 р.) [5]. Заборона цензури передбачена й ст. 4 Закону України «Про медіа» від 13 грудня 2022 р. [4].

Законом України «Про правовий режим воєнного стану» №389-VIII (далі - Закон №389-VIII) від 12 травня 2015 року, яким здійснюється регламентація питання воєнного стану в Україні, встановлено певні межі обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина, законних інтересів юридичних осіб і визнано такі обмеження невід’ємною частиною дії особливого правового режиму. Правовою підставою для обмеження прав є факт запровадження в державі воєнного стану, порядок введення якого визначено ст. 5 Закону №389-VIII та являє собою комплекс юридичних дій, що полягає в оприлюдненні та набранні чинності Указу Президента про введення воєнного стану спільно з законом про його затвердження [5]. Відповідно до Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24 лютого 2022 року, на період дії правового режиму воєнного стану можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені статтями 30–34, 38, 39, 41–44, 53 Конституції України, а також вводиться тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб у межах та обсязі, що необхідні для забезпечення можливості запровадження та

здійснення заходів правового режиму воєнного стану, які передбачені частиною першою статті 8 Закону №389-VIII [2]. Яскравим прикладом в українському законодавстві в період дії воєнного стану, яке відображає запровадження обмеження свободи слова, можна назвати ухвалення Верховною Радою від 24 березня 2022 року законопроекту № 7189 «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо забезпечення протидії несанкціонованому розповсюдженню інформації про направлення, переміщення міжнародної військової допомоги в Україну, рух, переміщення або розміщення Збройних 85 Сил України чи інших військових формувань України, вчинене в умовах воєнного або надзвичайного стану». Таким чином Кримінальний кодекс доповнився статтею 114-2 «Несанкціоноване поширення інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, рух, переміщення або розміщення Збройних Сил України чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань, вчинене в умовах воєнного або надзвичайного стану».

Великий вплив на свободу думки та слова мають міжнародні організації. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права та Європейська конвенція з прав людини містять норми, що гарантують свободу висловлювання та свободу преси, які можуть бути використані для захисту цих прав у разі їх порушення. Наприклад, ст. 19 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права розповідає про те, що кожна людина має право безперешкодно дотримуватися своїх поглядів. Кожна людина має право на вільне вираження свого погляду: це право включає свободу шукати, одержувати і поширювати будь-яку інформацію та ідеї, незалежно від державних кордонів, усно, письмово чи за допомогою друку або художніх форм вираження чи іншими способами на свій вибір [3]. Також, ст. 10. Європейської конвенції з прав людини говорить про те, що кожен має право на свободу вираження поглядів. Це право включає свободу дотримуватися своїх поглядів, одержувати і передавати інформацію та

ідеї без втручання органів державної влади і незалежно від кордонів. Ця стаття не перешкоджає державам вимагати ліцензування діяльності радіомовних, телевізійних або кінематографічних підприємств. Здійснення цих свобод, пов'язане з обов'язками і відповідальністю, може підлягати таким формальностям, умовам, обмеженням або санкціям, що встановлені законом і є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадської безпеки, для запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я або моралі, для захисту репутації чи прав інших осіб, для запобігання розголошенню конфіденційної інформації або для підтримання авторитету і безсторонності суду [5]. Отже, свобода думки і слова є фундаментальним правом, яке важливо захищати навіть у найскладніших умовах воєнного стану. Обмеження мають бути законними, пропорційними та тимчасовими, і мають спрямовуватися на забезпечення безпеки та порядку. Роль ЗМІ в наданні суспільству об'єктивної інформації є надзвичайно важливою в цих умовах. Важливим є функціонування міжнародних організацій у захисті цих прав та нагадуванні державам про їх міжнародні зобов'язання.

Список використаних джерел:

1. Скрипнюк О. Свобода думки і слова: конституційно-правові гарантії в Україні. *Юридична Україна*. 2011. № 3. С. 28-32.
2. Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні»: Закон України від 24.02.2022 р. №2102-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2119-20#Text>.
3. Слинько Т. М. Конституційно-правові гарантії свободи слова в Україні. *Правова доктрина основа формування правової системи держави : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 20-річчю НАПрН України (м. Харків, 20–21 листоп. 2013 р.) / Нац. акад. прав. наук України. Харків: Право, 2013. С. 294–297.*

4. Про медіа: Закон України від 13.12.2022 р. №3269-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20#Text>.

5. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.

ЯЦЬКО Анна,

здобувачка вищої освіти Вінницького державного педагогічного інституту
імені Михайла Коцюбинського

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: МІСЦЕ ТА РОЛЬ ЮРИДИЧНИХ КЛІНІК

Початок повномасштабної війни змусив докорінно змінитись системі захисту прав людини, висунувши на перший план потребу в оперативному правовому забезпеченні військовослужбовців, мобілізованих осіб та членів їхніх родин. Відповідно до ст. 59 Конституції України кожен має право на професійну правничу допомогу, яка у випадках, передбачених законом, надається безоплатно, що покладає на державу та правничу спільноту особливий обов'язок зі створення дієвих інструментів реалізації цього права [1]. У період запровадження воєнного стану діяльність юридичних клінік при закладах вищої освіти набула виняткової важливості: спираючись на фундаментальні положення Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» щодо доступу громадян до правових інституцій [2], вони трансформувалися з традиційних навчальних баз у ефективні центри надання первинної правової допомоги.

Класичні орієнтири клінічної практики за умов воєнних загроз зазнали суттєвого перегляду та були включені до комплексної системи, передбаченої Законом України «Про безоплатну правничу допомогу», що дозволило розширити коло осіб, які мають право на безоплатну вторинну правничу